



# NORGES HØYESTERETT

Den 16. oktober 2014 avsa Høyesterett dom i

**HR-2014-02013-A, (sak nr. 2014/1448), straffesak, anke over dom,**

Den offentlige påtalemyndighet (kst. statsadvokat Reidar Bruusgaard)

mot

A (advokat Marius O. Dietrichson)

## S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Ringnes**: Saken gjelder spørsmål om prøveløslatelse fra forvaring.
- (2) A ble ved Høyesteretts dom 29. juni 2007, Rt. 2007 side 1056, dømt til forvaring med en tidsramme på 16 år og en minstetid på 10 år for sin deltakelse i NOKAS-ranet, jf. straffeloven § 39 c nr. 1. Én dommer stemte for at straffen skulle settes til fengsel i 16 år.
- (3) Høyesteretts begrunnelse for å idømme forvaring var As tunge forhistorie med gjentatte grove ran, sett i sammenheng med hans personlighet og levemåte, jf. avsnitt 204 i dommen.
- (4) A har siden 26. juni 2008 sonet ved Ila fengsel og forvaringsanstalt. Han fremmet 12. april 2013 begjæring om å bli prøveløslatt ved utløp av minstetiden. Minstetiden gikk ut 28. desember 2013. Ila fengsel og forvaringsanstalt region øst mente at vilkårene for prøveløslatelse ikke var til stede.
- (5) Ved Asker og Bærum tingretts dom 11. april 2014 ble A besluttet prøveløslatt på vilkår. Domsslutningen var:

"1. A, født 00.00.1978, prøveløslates fra forvaring senest 1.6.2014, med prøvetid til 28.12.2019.

2. I medhold av straffeloven § 39 g jf straffeloven § 53 nr 2-5 settes følgende vilkår:
- a. **Oppfølging av friomsorgen.** A skal ha oppfølging av X friomsorgskontor og rette seg etter de påbud som blir pålagt ham. I denne forbindelse inngår individuelle samtaler med den hyppighet som friomsorgen bestemmer. Fravær av oppmøte godtas kun ved forutgående melding og legeerklæring.
  - b. **Bosted.** A anvises til å ta opphold i pålagt bolig. Han kan ikke forandre bosted, herunder midlertidig bolig, uten forhåndssamtykke fra kriminalomsorgen. Friomsorgen kan gjennomføre avtale og uanmeldte hjemmebesøk.
  - c. **Sysselsetting.** A skal følge sysselsetting/studier i henhold til den plan som fastsettes av kriminalomsorgen. Fremtidig arbeidsplass/studiested må i skriftlig avtale forplikte seg til å melde fra til friomsorgen dersom domfelte uteblir fra arbeid/studier. Endring av sysselsetting skal meldes til og godkjennes av kriminalomsorgen.
  - d. **Unnlatt kontakt med kriminelle miljøer.** A skal ikke ha noen form for kontakt med personer som ble dømt i samme sak (Nokas-saken, Høyesteretts dom 29.6.2007) eller deres familier. Han skal heller ikke ha kontakt med personer han vet eller må forstå tilhører et kriminelt miljø eller er straffet for alvorlig kriminalitet."

(6) Påtalemyndigheten anket til Borgarting lagmannsrett, som 26. juni 2014 avsa dom med slik domsslutning:

- "1. I tingrettens dom blir det gjort følgende endringer:
- tidspunktet for lauslating på prøve i domsslutninga punkt 1 blir endra til seinast 1. august 2014
  - prøvetida, jf. domsslutninga punkt 1, blir sett til fem år
  - I domsslutninga punkt 2 blir det lagt til følgende vilkår:
    - e) han skal ikkje gjera nye brotsverk.
2. Anken frå påtalemakta blir elles forkasta."

- (7) Påtalemyndigheten har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder lovtolkningen og den konkrete rettsanvendelsen. Begjæringen om prøveløslatelse fra forvaring skulle etter påtalemyndighetens syn ikke vært tatt til følge uansett lovtolkning.
- (8) Høyesteretts ankeutvalg tillot anken fremmet ved beslutning 12. august 2014.
- (9) Psykiater Randi Rosenqvist ved Ila fengsel og forvaringsanstalt har i forbindelse med ankesaken for Høyesterett, avgitt en tilleggsuttalelse og oppdatert risikovurdering av A. Det er videre fremlagt en uttalelse datert september 2014 fra rektor ved Rud videregående skole avdeling Ila, hvor A har vært elev siden høstsemesteret 2008. For øvrig står saken i samme stilling som for lagmannsretten.
- (10) I Høyesterett har saken blitt behandlet sammen med sak nr. 2014/1447, B, og sak nr. 2014/1319, C. B ble som A dømt til forvaring for sin deltakelse i NOKAS-ranet. C ble ved Høyesteretts dom 17. mars 2005, Rt. 2005 side 289, dømt til forvaring med en tidsramme på 15 år og en minstetid på 10 år for forsøk på overlagt drap og fullbyrdet overtredelse av straffeloven § 148 – forvoldelse av sprengning hvorved tap av menneskeliv kan forårsakes.
- (11) *Mitt syn på saken*

- (12) Prinsippspørsmålet i alle tre saker er hva som er de rettslige vilkår for prøveløslatelse fra forvaring etter straffeloven § 39 f første ledd. Bestemmelsen lyder:

**"Løslatelse før forvaringstidens utløp skjer på prøve med en prøvetid fra ett til fem år."**

- (13) Etter straffeloven § 39 g kan det settes vilkår for prøveløslatelsen.
- (14) Som det fremgår, angir lovteksten ikke hvilke rettslige vilkår som skal anvendes ved vurdering av prøveløslatelse. Bestemmelsen må utfylles ved tolkning, og det er to tolkningsalternativer som har vært gjort gjeldende.
- (15) Det første er at spørsmålet om prøveløslatelse skal avgjøres etter de samme vilkår som gjelder for dom på forvaring etter § 39 c. Denne lovanvendelsen er lagt til grunn i Borgarting lagmannsretts avgjørelser i foreliggende sak og i C-saken. I C-saken var lovanvendelsen ikke omtvistet ved behandlingen i lagmannsretten.
- (16) De rettslige vilkår for å idømme forvaring er fastlagt i straffeloven § 39 c. Grunnlaget for forvaring av A var § 39 c nr. 1, som lyder:

**"Når en tidsbestemt straff ikke anses tilstrekkelig til å verne samfunnet, kan forvaring i anstalt under kriminalomsorgen idømmes i stedet for fengselsstraff når vilkårene i nr. 1 eller nr. 2 er oppfylt:**

- 1. Lovbryteren finnes skyldig i å ha begått eller forsøkt å begå en alvorlig voldsforbrytelse, seksualforbrytelse, frihetsberøvelse, ildspåsettelse eller en annen alvorlig forbrytelse som krenket andres liv, helse eller frihet, eller utsatte disse rettsgodene for fare. I tillegg må det antas å være en nærliggende fare for at lovbryteren på nytt vil begå en slik forbrytelse. Ved farevurderingen skal det legges vekt på den begåtte forbrytelsen eller forsøket sammenholdt særlig med lovbryterens atferd og sosiale og personlige funksjonsevne. Det skal særlig legges vekt på om lovbryteren tidligere har begått eller forsøkt å begå en forbrytelse som nevnt i første punktum."**

- (17) Hvis vilkårene i § 39 c nr. 1 skal anvendes, vil det avgjørende for prøveløslatelse være om det på avgjørelsestidspunktet fortsatt må antas å være en nærliggende fare for at den forvaringsdømte på ny vil begå en forbrytelse som nevnt i bestemmelsen.
- (18) Det andre alternativet som har vært gjort gjeldende, er at prøveløslatelse bare kan skje hvis det er sikkerhetsmessig forsvarlig, slik at prøveløslatelse kan nektes selv om det ikke anses å foreligge nærliggende fare for gjentakelse.
- (19) Denne lovforståelsen er lagt til grunn av flertallet i Eidsivating lagmannsrett i B-saken. Lagmannsrettens flertall mente at vilkåret om "nærliggende fare" i § 39 c nr. 1 ikke er egnet som kriterium for å avgjøre om en forvaringsdømt skal løslates på prøve. Blant annet med grunnlag i straffegjennomføringsloven og forvaringsforskriften mente flertallet at spørsmålet må bero på om prøveløslatelse er sikkerhetsmessig forsvarlig, og en bredere vurdering av alle relevante omstendigheter i saken. Flertallet uttalte i denne sammenheng:

**"Og for det annet må det være anledning for kriminalomsorgen til å holde den forvaringsdømte i anstalt – etter hvert med lavere sikkerhetsnivå – inntil man får grunnlag for å fastslå med rimelig grad av sikkerhet at den forvaringsdømte noenlunde trygt kan løslates på prøve, eventuelt på nærmere vilkår."**

- (20) Påtalemyndigheten har for Høyesterett i alle tre saker anført at spørsmålet om prøveløslatelse må være basert på en bred forsvarlighetsvurdering etter de linjer som er angitt av flertallet i Eidsivating lagmannsretts dom. Dette vil, etter påtalemyndighetens syn, blant annet sikre at den domfelte kan gjennomgå gradvis overgang til frihet ved såkalt utslusing når det er en viss risiko for gjentakelse. Det anføres at gjentakelsesfaren må tas i betraktning også etter dette alternativet, men at faregraden kan være mindre enn det som kreves etter § 39 c nr. 1 uten at løslatelse skjer.
- (21) Jeg skal først kort redegjøre for forvaringsreglene.
- (22) Forvaring er en tidsubestemt straff som anvendes i stedet for tidsbestemt fengsel, jf. straffeloven § 15 og grunnvilkåret i § 39 c første ledd.
- (23) Dommen på forvaring skal fastsette en tidsramme, som blant annet har den betydning at all løslatelse før utløpet skal skje på prøve med vilkår som retten fastsetter, jf. § 39 f og § 39 g. Tidsrammen bør vanligvis ikke overstige 15 år, og kan ikke overstige 21 år, jf. § 39 e første ledd. Den kan, etter begjæring fra påtalemyndigheten, forlenges med inntil 5 år om gangen ved dom, jf. § 39 e første ledd annet og tredje punktum. Høyesterett har i Rt. 2012 side 1134 fastslått at forlengelse bare kan skje dersom vilkårene i ett av alternativene i § 39 c er oppfylt, jfr. avsnitt 14.
- (24) Prøveløslatelse kan tidligst begjæres ett år etter at forvaringsdommen er endelig, jf. § 39 f femte ledd. Denne adgangen er imidlertid stengt hvis retten har fastsatt en minstetid. Etter § 39 e annet ledd bør retten fastsette en minstetid for forvaringen som ikke må overstige ti år, og prøveløslatelse kan da ikke skje før etter utløpet av minstetiden, jf. Rt. 2002 side 889 på side 894.
- (25) Jeg tilføyer at det i Prop. 96 L (2013–2014) er foreslått å øke den maksimale tidsrammen og minstetiden. Et av forslagene er at minstetiden skal være inntil 14 år, hvor retten fastsetter en tidsramme på mer enn 15 år. En minstetid på 14 år samsvarer med det tidspunktet prøveløslatelse tidligst kan skje ved soning av en fengselsstraff på 21 år, jf. straffegjennomføringsloven § 42 første ledd.
- (26) Lovreglene om forvaring ble vedtatt ved lov 17. januar 1997 nr. 11, men ble ikke satt i kraft. Bestemmelsene ble delvis revidert og utfylt ved lov 15. juni 2001 nr. 64, og trådte i kraft 1. januar 2002.
- (27) Den nye forvaringsordningen erstattet reglene om sikring av tilregnelige lovbrytere, som var blitt sterkt kritisert blant annet fordi det kunne idømmes sikring i tillegg til tidsbestemt straff – det dobbeltsporete system, jf. redegjørelsen for forhistorien i Andenæs, Alminnelig strafferett, 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, side 498 flg.
- (28) Forut for vedtakelsen var det en langvarig og omfattende rettspolitisk diskusjon. Straffelovrådet foreslo i NOU 1974: 17 blant annet en ordning med tidsubestemt forvaring for særlig farlige tilbakefallsforbrytere. I 1985 oppnevnte Justisdepartementet Særreaksjonsutvalget – som var et underutvalg under Straffelovkommisjonen – for å få en ny vurdering av reglene om strafferettslig tilregnelighet og særreaksjoner. Utvalgets utredning er inntatt i NOU 1990: 5, og med utgangspunkt i utvalgets forslag fremmet Justisdepartementet lovforslag i Ot.prp. nr. 87 (1993–1994).

- (29) Utfordringen under lovforberedelsen var å lage en ordning som kunne beskytte samfunnet mot de særlig farlige tilbakefallsforbryterne, samtidig som rettsikkerheten til den forvaringsdømte – som særlig er knyttet til usikkerheten ved en tidsbestemt frihetsstraff – ble ivaretatt.
- (30) Et problematisk element – som var sentralt i de rettspolitiske overveielserne – er at en farevurdering på domstidspunktet vil være relatert til et tidspunkt flere år frem i tid, til situasjonen når den domfelte har sonet den alternative tidsbestemte straffen. Å basere forvaringen alene på en slik engangsvurdering ville ikke være forenlig med hensynet til den forvaringsdømte. Lovgiver forutsatte derfor at usikkerheten i prognosen på domstidspunktet måtte avbøtes med en løpende farevurdering. Formålet med denne løpende farevurderingen skulle være å ha grunnlag for å vurdere prøveløslatelse. Man kan si at proporsjonalitetsprinsippet – at det skal være et rimelig forhold mellom forbrytelse og straff – ivaretas gjennom adgangen til prøveløslatelse.
- (31) Muligheten for prøveløslatelse reiste imidlertid en annen problemstilling: Hvis en forvaringsdømt prøveløslates på et tidlig tidspunkt av tidsrammen fordi det ikke lenger er tilstrekkelig fare for gjentakelse, kan resultatet bli at han får en vesentlig kortere frihetsberøvelse enn en lovbrøyer som er blitt dømt til tidsbegrenset fengsel for samme forbrytelse og prøveløslates etter soning av to tredjedeler av straffen. En slik tidlig løslatelse kunne støte mot folks rettsfølelse, og undergrave forvaringsordningens legitimitet. Av denne grunn ble det fastsatt i loven at retten bør fastsette en minstetid.
- (32) Forarbeidenes uttalelser om disse elementene i forvaringsordningen er sentrale for lovtolkningsspørsmålet i saken, fordi de kaster lys over hva lovgiver har forutsatt skal ligge til grunn som vilkår for prøveløslatelse.
- (33) Straffelovrådet fremholdt at formålet med en forvaringsordning er å verne samfunnet mot nye, alvorlige forbrytelser mot liv, legeme, helse eller frihet, jf. NOU 1974: 17, side 82:
- "Straffelovrådets flertall – alle medlemmer med unntak av Christie – er kommet til at adgangen til tidsbestemt frihetsberøvelse bør begrenses vesentlig i forhold til de nå gjeldende regler om sikring og forvaring, men at loven fortsatt bør gi domstolene adgang til å ilegge tidsbestemt frihetsberøvelse i de forholdsvis få tilfelle hvor gjerningsmannen har begått minst én grov volds- eller voldspreget forbrytelse, og det etter rettens oppfatning foreligger særlig fare for at han på ny vil begå forbrytelser av tilsvarende art."**
- (34) Denne begrunnelsen tilsier at forvaring bare kan opprettholdes så lenge det foreligger en særlig fare for nye alvorlige forbrytelser, jf. innstillingen side 84:
- "Inntre det under fullbyrdelsen av særreaksjonen bedring for eksempel i den domfeltes sinnstilstand, med den følge at han ikke lenger kan sies å representere noen stor fare for sine omgivelser, vil det aktualisere spørsmålet om løslatelse på prøve fra anstaltoppholdet. Også i tilfelle hvor en person i og for seg må anses for fortsatt å være farlig, kan en prøveløslatelse bli aktuell, for eksempel fordi man har greid å etablere et opplegg som reduserer risikoen, ... "**
- (35) I tilslutning til dette bemerket rådet på side 87:

**"Hensikten med denne særreaksjon må være at domfelte skal berøves friheten så lenge man må gå ut fra at han utgjør en nærliggende fare for andre mennesker om han løslates på prøve..."**

- (36) Særreaksjonsutvalget fulgte opp Straffelovrådets forslag. En sentral forutsetning i utvalgets utredning, er at det skal foretas en løpende farlighetsvurdering av den forvaringsdømte. I NOU 1990: 5 side 108 heter det:

**"En eventuell farlighetsbedømmelse med utgangspunkt i forholdene på domstiden må alltid følges opp med en løpende farlighetsvurdering etterhvert som fullbyrdelsen skrider frem. Dersom en farlighetsbedømmelse på domstiden med en rimelig grad av sikkerhet identifiserer en lovbrøyer som særlig farlig for andres liv og helse, må derfor dette – sammen med oppfølgingen på fullbyrdsstadiet – være et tilstrekkelig etisk grunnlag for et ekstraordinært inngrep fra samfunnets side overfor denne lovbrøyer."**

- (37) Jeg viser også til følgende uttalelse på side 111:

**"Formålet med en tidsbestemt reaksjon er jo at den ikke skal være strengere og vare lengre enn påkrevd av hensyn til samfunnets behov for vern mot farlig kriminalitet."**

- (38) I Ot.prp. nr. 87 (1993–1994) slutter Justisdepartementet seg til Særreaksjonsutvalgets forslag om at det skal foretas en løpende farevurdering (side 83):

**"Departementet mener derfor, som Særreaksjonsutvalget, at farlighetsbedømmelsen må foretas på domstidspunktet, supplert av en løpende vurdering på fullbyrdsstadiet. En slik farlighetsvurdering vil gi et tilstrekkelig etisk grunnlag for en strafferettslig særreaksjon for tilregnelige på de vilkårene og med det innholdet departementet foreslår."**

- (39) Jeg viser videre til departementets uttalelse på side 92:

**"Når det gjelder den prinsipielle siden av forvaringens varighet, er det også etter departementets syn åpenbart at tidsbestemtheten er en ulempe for den domfelte. Imidlertid mener departementet at hensynet til den domfelte her må vike for hensynet til samfunnsvernet. Det er behov for en i prinsippet tidsbestemt reaksjon, fordi farlighetsvurderingen på domstiden ikke vil kunne tidfeste hvor lenge den domfelte vil representere gjentakelsesfare. Samtidig mener departementet at reglene om lengstetid og om prøveløslatelse før forvaringstidens utløp, ivaretar den domfeltes interesser i tilstrekkelig grad."**

- (40) Det flertallet i Stortingets justiskomiteé som gikk inn for forslaget til forvaringsordning, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, sluttet seg til forutsetningen om at det skal foretas en løpende farlighetsbedømmelse under fullbyrdelsen av særreaksjonen, jf. Innst. O. nr. 34 (1996–1997), kapittel 8.3.

- (41) Det dilemmaet som er knyttet til at en forvaringsdømt kan bli prøveløslatt vesentlig tidligere enn en annen som er dømt til tidsbestemt fengsel for samme forbrytelse, ble – som nevnt – under lovforberedelsen søkt avbøtet ved adgangen til å fastsette en minstetid før prøveløslatelse. Departementet foreslo en minstetid som ikke måtte overstige 5 år, og en tidsramme som vanligvis ikke skulle overstige 10 år, og ikke kunne overstige 15 år. Flertallet i Stortingets justiskomiteé – alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti – gikk inn for å øke tidsrammen og minstetidens varighet til henholdsvis 21 år og 10 år. I Innst. O. nr. 34 (1996–97) begrunnet komitéflertallet økningen av minstetiden slik:

**"Flertallet er av den oppfatning at en dom på forvaring ikke skal være kortere enn det en dom på ubetinget fengsel ville vært. Etter flertallets syn ville det kunne bringe hele instituttet med forvaring i vanry dersom eksempelvis en som tidligere er dømt for drap og blir dømt for drap igjen kan ilegges forvaring som er vesentlig kortere enn den tiden en annen som blir dømt for en tilsvarende forbrytelse må sone i fengsel før prøveløslatelse kan skje."**

- (42) Den gjennomgangen jeg har gjort av forarbeidene gir ikke uttrykkelig svar på om farevilkåret i § 39 c skal anvendes som rettslig vilkår også for prøveløslatelse. Men forarbeidene gir klart uttrykk for at forvaringen forutsettes å opphøre når det ikke lenger foreligger en nærliggende fare for at den forvaringsdømte vil begå en ny alvorlig forbrytelse av den art som er nevnt i § 39 c. Opphør må da skje ved prøveløslatelse etter § 39 f. Lovgiver har samtidig tatt det overveide valg – basert på hensynet til folks rettsfølelse – at minstetiden skal være skranken mot tidlig prøveløslatelse.
- (43) Dette begrunner etter mitt syn at prøveløslatelse etter minstetiden skal finne sted etter den innsattes begjæring dersom farevilkåret i § 39 c ikke lenger er oppfylt.
- (44) Jeg finner ikke holdepunkter i forarbeidene for påtalemyndighetens anførsel om at det skal gjelde en forsvarlighetsnorm som er mindre streng enn farevilkåret. En slik løsning vil ikke være forenlig med forarbeidenes henvisning til proporsjonalitetsprinsippet. Avveiningen av hensynet til den allmenne rettsfølelse og hensynet til den forvaringsdømte ved anvendelse av minstetid, er et bevisst lovgivervalg.
- (45) Denne lovtolkningen underbygges av at det inntil Eidsivating lagmannsretts dom i B-saken, har vært fast praksis i lagmannsrettene å avgjøre spørsmålet om prøveløslatelse etter farekriteriet i § 39 c. Etter det opplyste har påtalemyndigheten heller ikke før de tre sakene som nå behandles av Høyesterett, bestridt denne lovtolkningen. Det har derfor frem til nå vært en festnet rettsoppfatning at vilkårene etter § 39 c gjelder også ved vurderingen av prøveløslatelse.
- (46) Jeg viser videre til Høyesteretts dom i Rt. 2010 side 469, hvor Høyesterett sluttet seg til en uttalelse fra lagmannsretten om at prøveløslatelse skal bestemmes dersom vilkårene i § 39 c ikke lenger er til stede. I avsnitt 14 uttalte førstvoterende:
- "Jeg er enig i det lagmannsretten her uttaler. Dette innebærer at det rettslige vurderingstemaet for lagmannsrettens avgjørelse i prøveløslatelsessaken var det samme som i silingssaken i 2007, nemlig om det forelå en særlig nærliggende fare for tilbakefall til en forbrytelse som nevnt i straffeloven § 39c nr. 1."**
- (47) Saken gjaldt riktignok ikke det tolkningsspørsmål som foreliggende sak gjelder, og påtalemyndigheten hadde – i samsvar med sin praksis – ikke bestridt lovforståelsen. Men Høyesterett tar direkte stilling til lovanvendelsen, og dommen styrker den forståelse jeg mener følger av forarbeidene.
- (48) Påtalemyndigheten har vist til Rt. 2012 side 1114, avsnitt 20. Denne saken gjaldt fastsettelse av minstetid. I den sammenheng uttaler Høyesterett at den forvaringsdømte ikke har krav på prøveløslatelse etter soning av minstetiden. Uttalelsen knytter seg ikke til vilkårene for prøveløslatelse, og kan ikke tillegges vekt ved vurderingen av spørsmålet i foreliggende sak.

- (49) Min konklusjon er etter dette at vurderingstemaet ved en begjæring om prøveløslatelse fra forvaringsdom etter § 39 c nr. 1, er om det må "antas å være en nærliggende fare for at lovbryteren på nytt vil begå en slik forbrytelse".
- (50) Jeg tilføyer at § 39 c nr. 2 har et noe annet vilkår for forvaring. Vilkåret er her at "faren for tilbakefall til en ny forbrytelse som nevnt i nr. 1 må antas å være særlig nærliggende". Hvis grunnlaget for forvaring er denne bestemmelsen, må prøveløslatelse vurderes etter samme kriterium.
- (51) Før jeg drøfter den konkrete sak, skal jeg på noen punkter utdype farevilkåret når det anvendes for å vurdere prøveløslatelse.
- (52) Utgangspunktet for vurderingen av prøveløslatelse vil være forvaringsdommen. Det som i praksis må avklares gjennom bevisførsel, er særlig om det har inntrådt endringer i lovbryterens atferd og sosiale eller personlige funksjonsevne, som innebærer at retten har en annen vurdering av gjentakelsesfaren enn i forvaringsdommen. Jeg viser her til førstvoterendes uttalelse i avsnitt 21 i Rt. 2010 side 469:

**"Når det skal tas stilling til prøveløslatelse fra forvaring, må enhver dommer forutsettes å ta utgangspunkt i at vilkårene for forvaring var til stede da forvaringsdommen ble truffet. Det skal imidlertid foretas en ny og selvstendig vurdering av gjentakelsesfaren. Selv om de gamle forholdene og øvrig historisk materiale naturlig trekkes inn som et bakteppe for vurderingen, vil det nye som måtte være kommet til, stå som det mest sentrale. Det er det nye materialet som blir avgjørende for om utfallet av vurderingen blir en annen enn da forvaringsdommen ble avsagt."**

- (53) Det avgjørende ved vurderingen av om det foreligger en nærliggende fare for gjentakelse som omhandlet i § 39 c nr 1 ved behandlingen av en begjæring om prøveløslatelse fra forvaring, er situasjonen slik den er ved prøveløslatelsen. Spørsmålet er om det på dette tidspunkt vil foreligge en "reell og kvalifisert fare" for slik gjentakelse. De vilkårene som det er aktuelt å oppstille i en dom på prøveløslatelse, må tas i betraktning ved denne vurderingen.
- (54) Jeg går etter dette over til å vurdere om A skal prøveløslates.
- (55) Høyesteretts begrunnelse for å idømme A forvaring fremgår av avsnittene 190–204 i Rt. 2007 side 1056. Først redegjøres det for As deltakelse i NOKAS-ranet:

**"(190) A var i gruppen av personer som tok seg inn i tellesentralen. Han var ikke bevæpnet under ranet.**

**(191) Sammen med B og D var A blant dem E særlig støttet seg til under planleggingen og forberedelsen av ranet. Han bisto fra et relativt tidlig tidspunkt under planleggingen, hadde et nært forhold til E og oppholdt seg en del i Es leilighet i Y i tiden før ranet. Blant annet skaffet han skudd- og stikksikre vester som ble brukt under ranet. Han hadde god erfaring med å utruste seg slik at han ble ugjenkjennelig, og hadde erfaring fra flere væpnede ran.**

**(192) Lagmannsretten har ansett A for å være en del av den indre kjerne i den organiserte kriminelle gruppen som sto bak ranet.**

**(193) A har ikke tilstått å ha deltatt under ranet."**



(56) Førstvoterende fremhever videre at A er domfelt seks ganger tidligere for to grove ran, et forsøk på grovt ran, brudd på våpenloven, ulike vinningsforbrytelser og skadeverk. Det vises til at NOKAS-ranet ble begått i prøvetiden for Drammen tingretts dom 2. april 2003, som var en deldom. Etter soning av flere dommer ble A 20. november 2003 prøveløslatt med en resttid på to år og 50 dager og en tilsvarende prøvetid. Mot denne bakgrunn uttalte førstvoterende at en eventuell tidsbestemt straff for A bør settes til fengsel i 16 år når man også tar hensyn til resttiden på to år og 50 dager.

(57) Ved vurderingen av om A skal idømmes fengsel eller forvaring, fremhever førstvoterende at A to ganger tidligere er dømt for grove ran. Ved begge ran gjaldt det en pengetransport, og ranerne var bevæpnet og maskert med finlandshetter. Disse forholdene oppsummeres slik i avsnitt 200:

**"Med NOKAS-ranet har A deltatt under tre grove ran og medvirket til et forsøk på grovt ran. Ingen av ranene bærer preg av å være impulshandlinger, men virker snarere å være grundig planlagt. Soning av forholdsvis langvarig fengselsstraff har ikke fått A til å avstå fra å delta i ran. NOKAS-ranet skjedde få måneder etter at A var løslatt på prøve etter i to år å ha sonet fengselsstraff for de to grove ran og ransforsøket han var dømt for."**

(58) Førstvoterende gjennomgår deretter den personundersøkelsen som var foretatt:

**"(201) I personundersøkelsen som er foretatt, heter det blant annet: Det kan ikke registreres noen initiativ til å skaffe seg bolig eller utdanning. Vi registrerer også at siktede, når han er i frihet, har en livsstil og omgangskrets preget av kriminalitet. Det er således vår vurdering at det hittil har vært liten reell motivasjon til endring av livsførsel.**

**(202) Undersøkelsen ble gjennomført uten medvirkning fra A. I en tilleggsrapport, som han medvirket til, er vurderingen noe mer positiv. Der fremheves det blant annet at A har et stort nettverk av familie og venner, og at han synes å være en person med mye ressurser. Jeg tilføyer at han ikke har noen påviste psykiske lidelser eller rusproblemer.**

**(203) Men det pekes i tilleggsrapporten også på at A virker 'noe bagatelliserende i forhold til en del områder som har med problemer i oppveksten og kriminalitet å gjøre', og at det ikke synes som han mener at de valg han har tatt – som har ført til at han har sonet det meste av sitt voksne liv i fengsel – har vært uheldige. Videre er det uttalt at A er en spenningssøkende person, og at det virker som han er lett å lede."**

(59) Førstvoterende konkluderer slik i avsnitt 204:

**"Når As tunge forhistorie med gjentatte grove ran ses i sammenheng med hans personlighet og levemåte, er min konklusjon at gjentakelsesvilkåret er oppfylt, og at idømmelse av forvaring er nødvendig for å verne samfunnet. A bør derfor etter mitt syn dømmes til forvaring med en tidsramme på 16 år og en minstetid på ti år, jf. straffeloven § 39c nr. 1."**

(60) Kravet til faregrad varierer etter alvoret i de straffbare handlingene som er begått eller faren knytter seg til, jf. Rt. 2002 side 1677. Lagmannsretten har i denne forbindelse uttalt:

**"Etter lagmannsrettens syn er grove ran av denne typen særs alvorlige brotsverk. Slike brotsverk utset både fysisk og psykisk helse til mange menneske for fare. Det er tale om handlingar som kan påføra både enkeltmenneske og samfunnet store tap. Lagmannsretten meiner at gjentakingsfaren for A må vurderast opp mot risikoen for at han vil gjera brotsverk av liknande karakter på ny. Det tilseier at det ikkje kan stillast**

så strenge krav til konkret risiko som der det er tale om mindre alvorlige brotsverk som fell inn under opplistinga i straffelova § 39 c."

- (61) Jeg er enig i denne vurderingen.
- (62) Høyesterett la ved idømmelsen av forvaring vekt på As "personlighet og levemåte", jf. avsnitt 204. I personundersøkelsen, som det vises til i avsnitt 201, er det blant annet pekt på at A ikke hadde tatt initiativ til å skaffe seg bolig eller utdanning, og at det var liten motivasjon til endring av livsførsel.
- (63) På dette punkt må jeg legge til grunn at det under forvaringen har skjedd en vesentlig forbedring i As situasjon og innstilling. Han har fullført videregående skole, og han har tatt flere universitetseksamener som kan inngå i en bachelorgrad i sosiologi. Rektor ved Rud videregående skole avdeling Ila fengsel har gitt denne vurderingen av A:
- "A er en ivrig student. I tråd med våre anbefalinger, har han tatt enkeltemner som kan inngå i en bachelorgrad i sosiologi som er hans mål på nåværende tidspunkt. Vi oppfatter han som genuint opptatt av samfunnsfag og mennesker, og han er svært nysgjerrig på fagene og pensum. Sosiologi vil gi ham flere valgmuligheter når det gjelder arbeid i fremtiden, bl.a. kan han jobbe forebyggende med ungdom slik han sier at han vil."**
- (64) Videre fremheves det at A:
- ".. ikke [har] hatt noe brudd på skolens ordensreglement. Han oppleves av de lærere som har undervist ham som en pliktoppfyllende, motivert og høflig elev. Vi opplever at han fungerer godt sosial i skolens miljø og at han er en positiv deltaker i skolens miljø."**
- (65) Lagmannsrettens har – etter umiddelbar bevisførsel – gitt denne vurderingen av de positive utviklingstrekk ved As situasjon og innstilling:
- " Sjølv om eit fulltidsstudium på universitetsnivå utvilsamt vil vera ein stor overgang frå dagens situasjon for A, noko som i seg sjølv kan by på utfordringar, legg lagmannsretten til grunn at A er reelt motivert for å få ei utdanning og at dette er ein faktor som på ein viktig måte reduserer gjentakingsfaren."**
- (66) I positiv retning trekker også at A ikke har rusproblemer, at han har god støtte fra familien, og at familien har bekreftet at han ved løslatelse vil flytte inn hos foreldrene.
- (67) Psykiater Randi Rosenqvist ved Ila har i sin erklæring også trukket frem at A har endret seg i positiv retning:
- "Det synes godt dokumentert at A har endret seg i positiv retning under ti års soning, han har også rukket å bli 36 år og burde jo også fremstå som mer voksen."**
- (68) Rosenqvist viser her primært til hans akademiske utvikling. Men hun er tvilende til om utdannelsen vil gi ham et godt utgangspunkt på arbeidsmarkedet.
- (69) Rosenqvist finner As personlige utvikling "mindre tilfredsstillende". Hans atferd på Ila preges av at han gjør som han selv vil og bagatelliserer brudd.
- (70) Etter mitt syn gir Rosenqvists påpekning av trekk ved As personlighet grunn til bekymring. Hun karakteriserer ham som "impulsiv regelbrytende" og mener han "nok

stadig er sårbar for å handle impulsivt, handlinger som kan være brudd på vilkår og som kan sette ham i kontakt med andre kriminelle".

- (71) Rosenqvist fremhever som det mest bekymringsfulle "at det synes som om A totalt benekter at han har problemer". Slik jeg forstår Rosenqvist, mener hun at han fremstår uten empati for de menneskelige konsekvensene av sine alvorlige ranshandlinger, og at han ikke har tatt et oppgjør med sin fortid. Hun trekker videre frem at han foretrekker kontakt med tunge kriminelle på Ila, og at han har hatt kontakt med Es samboer.
- (72) Rosenqvist konkluderer slik:
- "Etter min mening synes det ikke som om han har tatt avstand fra sin kriminelle identitet, snarere spiller på den."**
- (73) Når man holder disse vurderingene opp mot As kriminelle fortid slik den er oppsummert i Høyesteretts dom, er spørsmålet om det fortsatt må antas å være en nærliggende fare for at A vil begå ny alvorlig kriminalitet som angitt i § 39 c, forbundet med tvil. Lagmannsretten har imidlertid etter umiddelbar bevisførsel kommet til at farevilkåret ikke er oppfylt, og Asker og Bærum tingrett kom til samme resultat.
- (74) Lagmannsretten deler ikke det syn at A bagatelliserer sine forbrytelser:
- "I risikovurderinga til psykiater Rosenqvist er det nemnt at A har framstått som bagatelliserande i omtalen av dei brotsverka som han er dømd for. Dette er ikkje lagmannsrettens hovudinstrykk av A etter ankeforhandlinga. Lagmannsretten oppfatta heller ikkje at A under ankeforhandlinga tilpassa forklaringa til kva som etter hans syn ville vera fordelaktig opp mot lagmannsrettens vurdering."**
- (75) I min vurdering av gjentakelsesfaren, legger jeg også vesentlig vekt på det saksforhold som er fremhevet i følgende avsnitt i lagmannsrettens dom:
- "Lagmannsretten meiner også at det utgjer ein risikofaktor at det er få opplysningar om at A har eit sosialt nettverk i form av venner utan tilknytning til kriminelle miljø. Dersom A held fram med å ha kontakt med venner med tilknytning til slike miljø, blant anna familiemedlemmer til andre som blei dømde for NOKAS-ranet, vil dette i vesentleg grad auka gjentakingsfaren. Når lagmannsretten meiner at det ikkje kan leggjast avgjerande vekt på dette momentet, er det fordi ei lauslating skal skje på vilkår av at A ikkje skal ha nokon kontakt med kriminelle miljø, i samsvar med den meir detaljerte skildringa i vilkåra. Lagmannsretten legg til grunn at A truleg vil respektera dette vilkåret, om ikkje anna så fordi eit vilkårsbrot vil ha store konsekvensar for han sjølv ved at det kan føra til gjeninnsetting til forvaring."**
- (76) Etter en samlet vurdering er jeg i likhet med lagmannsretten blitt stående ved at det ikke lenger foreligger slik gjentakelsesfare som kreves etter § 39 c nr. 1, og at A derfor skal prøveløslates på de vilkår som fremgår av lagmannsrettens domsslutning. Påtalemyndighetens anke blir etter dette å forkaste.
- (77) Påtalemyndigheten har – på bakgrunn av den tid som er gått siden lagmannsrettens dom – anbefalt at tidspunktet for prøveløslatelse endres til 1. desember 2014. A har ikke motsatt seg dette.
- (78) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. I lagmannsrettens dom – domsslutningen punkt 1 – gjøres den endring at tidspunktet for løslatelse på prøve endres til senest 1. desember 2014.
2. For øvrig forkastes anken.

- (79) Dommer **Bull:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (80) Dommer **Tønder:** Likeså.
- (81) Dommer **Indreberg:** Likeså.
- (82) Dommer **Tjomsland:** Likeså.
- (83) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. I lagmannsrettens dom – domsslutningen punkt 1 – gjøres den endring at tidspunktet for løslatelse på prøve endres til senest 1. desember 2014.
2. For øvrig forkastes anken.

Riktig utskrift bekreftes: